

'ABBÂS MAHMÛD EL - 'AKKÂD'IN GÜZELLİK ANLAYIŞI

Zeynep ÖZKANLI*

ÖZ

Mısırlı 'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd gazeteci, şair ve edebiyat eleştirmeni kimliği ile 20.yy'ın önde gelen edebiyatçılarından. Onu çağdaşlarından farklı kılan özelliği ise yabancı dile hâkim oluşu sebebiyle başta felsefe olmak üzere psikoloji, sosyoloji, tarih ve edebiyat gibi pek çok alanda çok sayıda Batılı eseri okuyarak bu kaynaklardan edindiği bilgiler ışığında Arap şiiri ve şiir eleştirisine dair yeni bir bakış açısı ortaya koymuş olmasıdır. Bu yeni yaklaşım eskinin geleneksel kalıpları üzerine inşa edilmiş klasik tarzdaki şiir anlayışına kıyasla daha özgür ve daha soyut ancak buna rağmen gerçek dünya ile de yakından ilişkilidir. 'Akkâd'ın ortaya koyduğu bu yeni yaklaşım şiire yalnızca yapısal olarak değil içeriksel açıdan da birtakım değişiklikler getirmiştir. Bu değişikliklerden biri de sanatın bütün dallarına konu olan 'güzel' olgusunun yeniden inşasıdır. 'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd kendi 'güzellik' anlayışını ortaya koymaya çalışırken antik dönemden modern döneme çok sayıda felsefecinin sanata, estetiğe ve güzelliğe dair görüşlerinden beslenmiştir. Bu çalışmada onun 'güzellik'e dair görüşleri ve şiirlerindeki 'güzel' olgusu incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Sanat, Felsefe, Estetik, el-'Akkâd.

'ABBÂS MAHMÛD AL-'AQQÂD'S SENSE OF BEAUTY

ABSTRACT

Egyptian 'Abbâs Mahmûd al-'Aqqâd is one of the leading litteratuer in the 20th century with his identity as a journalist, poet and literary critic. What makes him different from his contemporaries is that with reading a large number of western works in many areas such as psychology, sociology, history and literature, especially philosophy mainly because of his foreign language dominance and in the light of the information obtained from these sources, he has revealed a new point of view about Arab poetry and poetry criticism. This new approach compared to the classical style of poetry built on traditional patterns of the old more free and intangible but still closely related to the real world. This new approach introduced by 'Aqqâd brought some changes to the poem not only structurally but also contextually. One of these changes is the reconstruction of the beauty which is the subject of all branches of art. 'Abbâs Mahmûd al-'Aqqâd While trying to put forward his own ' beauty 'understanding, he has been nourished by the views of art, aesthetics and beauty of many philosophers from antiquity to modern. In this study, his views on 'beauty' and the 'beauty' phenomenon in his poems are tried to be examined.

Keywords: Arabic Literature, Art, Philosophy, Aesthetics, al-'Akkâd.

GİRİŞ

'Güzellik' kelimesinin Arapça karşılığı 'جَمَالٌ' kelimesidir. Sözlük anlamı iş ve ahlaktaki hoşluktur. 'Güzellik' anlam ve şekil olmak üzere iki yönüyle ele alınabilir (İbn Manzur 1993: 686). *Esâsu'l Belâğâ* adlı kitabın (ج, م, ل) maddesinde bu kelime "insanlara iyilikle / güzellikle davrandı", "nazik / güzel kişi, nezaket / güzellik sahibi olandır", "insanlara nazik ve güzel davranman gerekir" şeklinde ahlaki bir değere işaret eder (Zemahşerî 1998: 148). Yine *Mu'cem'ul Metni'l Luğâ* adlı sözlükte "جَمَلٌ جَمَالٌ" terkihi ile "mizaç ve vasıflarında kişinin güzel / iyi olması" anlamına gelir (Rıda 1959: 685). Görüldüğü üzere 'güzellik' sözlük anlamı bakımından daha çok ahlak ve değerler

* Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, zozkanli@kastamonu.edu.tr ORCID: 0000-0003-1466-9592.

açısından hoş görülen bir işi veya şahsı nitellemek için kullanılmıştır. Bu noktada Arapların 'لُجَمَّالٌ' (Güzellik) kelimesinin eş anlamlısı olarak 'لُحْنَانٌ' (Hoşluk), 'لُجَمَّالَةٌ' (Zarafet) kelimelerini kullanması da bu görüşü destekler niteliktedir.

Terim olarak 'لُجَمَّالٌ' kelimesi şekil ve tavırdaki hoşluk anlamına gelir ve iki anlamı karşılar. Bunlardan ilki insanların bildiği şekliyle renkteki duruluk, dokudaki yumuşaklık gibi duyarlarla algılanan ve beğeni uyandıran özelliklerdir. Diğeri ise gerçek güzelliği ki bu Allah (c.c)'a aittir. Allah'ın sıfatındaki cemâlin tecellisi olan bu güzellik mahlûkatın mizaç ve görünümüne yansır (Tehânevî 1996: 348). Güzellik insanoğlunun doğasındaki heyecanı ve duyguları harekete geçiren bir değerdir. Güzel bir şeyin herhangi bir insana zevk vermemesi mümkün değildir (Dîdî 1985: 58). Başta güzellik felsefesi olmak üzere çeşitli sanat dallarının temel kavramı olan 'güzel' olgusu edebiyat özellikle de şiir çerçevesinde incelendiğinde bu olguya karşılık gelen öğelerin dönemden döneme, toplumdaki topluma ve hatta kişiden kişiye değişiklik gösterdiği görülür. İnsanoğlunun düşünce dünyası ve algılama biçimindeki farklılıklar, sosyal ve kültürel çevre, değer yargıları, yönetim sistemi ve bölgenin coğrafi özellikleri gibi her çağda değişim ve gelişim gösteren etmenler güzellik kavramının şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Bu sebeple 'güzellik' veya 'güzel' olgusunun net bir tanımını yapmak mümkün değildir. Tarihsel süreç içerisinde zamanla değişen güzellik algısının Arap şiirindeki yansımaları sırasıyla Cahiliye, Emevi, Abbasî ve Modern dönem şiirlerinde görülmektedir. Arap Edebiyatı tarihinin ilk evresi olan Cahiliye dönemi şiirlerinin inşâ edildiği çevre çölden ibarettir. Suyun ve nebatatın belirli bölgeler haricinde neredeyse hiç bulunmadığı bu bölge şairlerine ait şiirler içeriksel açıdan incelendiğinde av, ölünün ardından yakılan ağıt, binek hayvanları üzerinde yapılan uzun çöl yolculukları, at ve deve tasvirleri gibi konular dikkat çeker (Wagner 2008: 75).

Bu dönemde Arap kadının şairlerin akıl, kalp ve duyguları üzerinde ciddi bir etkisi söz konusudur (Hafâcî 1980: 252). Öyle ki Cahiliye dönemi Arap şairleri güzelliğe dair duygularını 'kadın' vasıtası ile ifade ederek güzel olgusunu 'kadın güzelliği' olarak somutlaştırır. Kadının yaratılışındaki güzellik; gözleri, kaşları, yüzü, boyu vâsıf edilir. Cahiliye dönemi şairlerinden Tarafe b. el-'Abd(ö.564[?]) kadının yüzünü güneşe benzettiği şiirinde şöyle der (Tabbâ 1993: 16):

وَوَجْهَةٌ كَأَنَّ الشَّمْسَ أَلْقَتْ رِءَاءَهَا
عَلَيْهِ نَقِي اللُّوْنِ لَمْ يَتَّخِذْ

Elbisesinin üzerindeki renk saf ve düzgün, yüzü sanki güneş gibi parlıyor.

622 yılında Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti ile başlatılan İslami dönemde Arap şiirinde güzellik olgusu doğrudan veya dolaylı olarak işlenmemiştir. İslam dininin getirdiği ahlaki düzenlemelerin bu tarz konuların işlenmesini yasaklamış olması muhtemeldir.

Hulefâ-yi Râşidin'den sonra 661-750 yılları arasında hüküm süren Emevi hanedanlığı döneminde ise tıpkı cahiliye dönemi şiirlerinde olduğu gibi 'kadın' güzel olarak tasvir edilir. Ancak cahiliye dönemi şiirine nispeten kadın güzelliği açık-seçik ve herhangi bir sınır veya kural gözetilmeksizin tasvir edilmiştir (Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi II*, 2017: 85-115).

Arap edebiyatının altın çağı olarak nitelendirilen Abbasî dönemine gelince bu dönemde güzellik mefhumu kadın güzelliğini karşılamaya devam eder ancak bunun yanı sıra erkek çocukları da 'güzel' olarak değerlendirilir. Arap şairleri tarafından erkek çocuklarının güzel bulunması ve onlara olan yönelimleri bazı eleştirmenlerce gerçeklikten uzak olarak nitelendirilir. Ancak dönemin şiirlerinde var olan erkek çocuk tasvirleri sebebi ile Taha Hüseyin(1889-1973), Butrus el-Bustânî(ö.1300/1883) ve Hafâcî(ö.466/1073) gibi eleştirmenler tarafından böyle bir

durumun gerçek olduğu kabullenilir ancak bunun Arap kültüründe var olmadığı Fars kökenli bazı acemlerden Arap kültürüne geçtiği iddia edilir. Dönemin şairlerinden Hüseyin b. ed-Dahhâk(ö.259/864) banyo yapan bir çocuğu şu dizeler ile vâsif eder (Demirayak 1998: 93-94):

وَأَبِي أَيْضُ فِي صَنْفَرَةٍ كَأَنَّه تَبْرُ عَلِي فِرْضَةٍ

Vay babam sana feda olsun, sarı bakır içindeki beyaz çocuk; sanki o, gümüş üzerinde altındır.

Abbasi döneminin sonlarına gelindiğinde şair ve ediplerin düşünce dünyalarında felsefi akımların izlerini görmek mümkündür. Örneğin Abbasi dönemi şairlerinden Ebu'l Âlâ el-Maarrî(ö.449/1057) varlığı ve hayatı anlamlandırmada Schopenhauer(1788/1860) 'ın hiçlik felsefesini benimsemiştir. Ona göre insan ilki doğumdan önce ve diğeri ölümden sonra olan iki hiçlik arasında var oluş mücadelesi vermektedir. el-Maarrî bu mücadeleyi şu dizeler ile ifade eder (Jubouri 2011: 70):

فِي الْعَدَمِ كُنَّا وَحَكَمَ اللَّهُ أَوْجَدَنَا ثُمَّ اتَّفَقْنَا عَلَى ثَانٍ مِنَ الْعَدَمِ

Hiçlik ve Allah var olmamıza hükmetti, sonra ikinci bir hiçlik üzere var olduk.

Endülüs dönemine gelince farklı bir iklim ve coğrafyada yaşamaya başlayan Araplar bu büyüleyici çevreden etkilenmiş ve güzellik algıları değişmiştir. Onlar 'kadın' güzelliği dışında doğada da güzelliğin var olduğu kanısına varmışlardır. 'Kadın' çerçevesinde şekillenen güzellik algıları doğaya kayarak şiirlerinde tabiat tasvirleri yer almaya başlamıştır. İbn Derrâc(ö.958/1030) nilüfer çiçeğini güzelliğin göstergesi olarak tasvir ettiği şiirinde şöyle der (Bâcelânî 2013: 371):

يَلْقَى الصَّبَاحَ بِئُمِّي جَوَادٍ وَيَخْفِي الظَّلَامَ بِئُمِّي بَخِيلٍ

Sabahı cömertlikle sağ eli ile karşılar, karanlığı ise cimrilikle sağ eli ile gizler.

Arap Edebiyatı tarihinde modern dönem olarak ifade edilen 19. ve 20.yüzyıla gelindiğinde ise şairlerin birçok konuda felsefeden özellikle de idealizm(fikircilik) ve nihilizm(hiççilik) akımlarından etkilendiği görülür.

1.'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd

'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964) edebiyat eleştirmeni, şair ve gazetecidir. 28 Haziran 1889 yılında Mısır'ın Asvan şehrinde doğmuştur. İlköğrenimine burada başlamıştır. Ancak modern eğitim kurumlarının Mısır'da bulunması ve bu okulların yaşadığı şehre uzak olması ve ailesinin onu Mısır'a göndermeye sıcak bakmaması gibi sebeplerle eğitimini tamamlayamamıştır. Eğitime verilen bu zorunlu ara 'Akkâd'ın bilgi edinmesine bir engel teşkil etmemiştir. Asvan'ın turistik bir kent olması ve bu sebeple bölgeye çok sayıda yabancı turist çekmesi onun yabancı dilleri özellikle de İngilizceyi iyi derecede öğrenmesini sağlamıştır ('Owidah 1994: 5).

İngilizceye olan hâkimiyeti Batılı kaynakları aslından okumasını mümkün kılmıştır. Bunun etkileri makalelerinde görülmektedir öyle ki felsefe, psikoloji, sosyoloji, edebiyat, tarih gibi insani ilimlerin yanı sıra İslami ilimler ve biyografi, tercüme ve rivayet alanlarında çok sayıda makale kaleme almıştır. Bahsi geçen konulara dair kaleme aldığı yazılarını *el-Livâ*, *el-Ceride* ve *el-Mezahir* adlı gazetelerde yayımlayarak gazetecilik kariyerine başlamıştır. Ancak 1907-1909 yılları arasında Muhammed Ferîd Vecdî'nin *ed-Düstûr* adlı gazetesinde çalışmak için görevinden istifa etmiştir. Daha sonra eğitim sektöründe çalışmış ve bir süre sonra tekrar eski mesleği olan gazeteciliğe geri dönerek *el-Mueyyed*, *el-Ahali*, *el-Ehram* gazetelerinde yazılar yazmaya

başlamıştır(Akkâd, *Hayâtu Kalemü*, 1982: 41-94). 1919 devriminden sonra Sa'd Zaglûl'un fikirlerine olan ilgisi sebebi ile Vefd Partisi'ne katılmış ve bir süre sonra partinin özgürlük, bağımsızlık ve milliyetçilik gibi söylemlerini içeren makaleler yazarak Vefd yazarı haline gelmiş ve 1923 yılında aynı partinin *el-Belag* adlı gazetesinde çalışmaya başlamıştır. 1930 yılında monarşiyi tenkit ettiği gerekçesiyle 9 ay süre ile hapse mahkûm edilmiştir. Zorlu hapis hayatının etkisi olsa gerek 1935 yılında Vefd Partisi'nden ayrılarak sonraki yıl hükümetin yanında yer almış ve bu kez eleştirilerini Vefd Partisi'ne yöneltmiştir. Ölümünden 9 yıl evvel, 1944 yılında *Ahbar el-Yevm* adlı gazetede çalışmaya başlayan 'Akkâd bu süre içerisinde senatoya üye olarak seçilmiş ve 1953 yılında vefat etmiştir(Akkâd, *Hayâtu Kalemü*, 1982: 5-18).

'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964)'ın edebiyat alanındaki icraatlarından en önemlisi şiir eleştirisine yönelik görüşleridir. 'Abdulkâdir el-Mâzinî(1890-1949) ve 'Abdurrahman Şükrî(1886-1958) ile birlikte kurdukları Divân Ekolü aracılığı ile bu görüşlerini sağlam bir temele oturtmuştur (Kömürcü 2015: 88-89). 'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964) ve 'Abdulkâdir el-Mâzinî(1890-1949) tarafından yazılmış ve iki cilt halinde 1921 yılında yayınlanmış '*ed-Divân fi'l Edeb ve'n-Nakd*' adlı kitabın ismine atıfta bulunularak bu ekole 'Divân Ekolü' adı verilmiştir. İngiliz romantizminin etkilerini taşıyan bu ekol, şiirde biçimden çok içeriğe önem vermiş bunun yansıra şiiri var oluşu ifade eden önemli bir araç olarak görmüştür(Halâsa 2013: 28-29).

2.'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd'a Göre Güzellik Olgusu

'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964) 'Güzel/Güzellik nedir?' sorusuna cevap ararken bu konuda ortaya atılmış felsefik ve bilimsel teorilerin kimi yanlarını reddederek kimi yanlarını ise kabul ederek kendi güzellik kavramını oluşturmuştur. Evrimcilere göre güzelliğin aslı ve ona olan duyguların sırrı cinsel dürtü, neslin korunması ve üremedir. Evrimcilerin bu görüşünün temellerini atan Max Nordau(1849/1923)'ya göre erkekler için güzelliğin ilk tasviri, neslin yenilenmesi ve hazırlanması için en güzel döneminde olan 'kadın' dır. Kadının buna hazır olduğu düşüncesi erkeğin cinsel dürtü merkezini tetikler ve onun görüntüsünden etkilenir. Kadını gördüğünde güzellik fikri hâsıl olur ve onda güzelliğin manalarından bir mana görür. Beş duyu organı ile görülen kadındır ancak kadın aslında dişilik biçimine bürünmüş şehvet, sadakat, sevgi ve hikmettir. Ancak kadın için erkek, güzellik değil neslin devamını sağlayan ve cinsel dürtüleri harekete geçiren bir etkiden başka bir şey değildir ('Akkâd, *Muracaâ't fi'l Edebi ve'l Fünun*, 1967: 82).

'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964), cinsel dürtünün insani dürtülerden en güçlüsü olduğunu kabul eder. Ancak insanları güzelliğe ulaştıran şeyin yalnızca cinsel dürtü olduğunu savunan bu görüşün tam tersine cinsel dürtünün güzelliğe ulaşmanın yollarından sadece biri olduğuna inanır. 'Akkâd'a göre aşk ve sanat da güzelliğe ulaştıran yollardan olup her ikisi de özünde hayatı ve mükemmelliği ortaya çıkarmayı amaçlar. Bu bağlamda aşkı güzellik ile ilişkilendiren 'Akkâd doğada gördüğümüz her şeyin bizde aşk duygusunu uyandırdığını ve bunun da o nesneyi bizlere güzel gösterdiğini savunur ve şöyle der('Akkâd, *Muracaâ't fi'l Edebi ve'l Fünun*, 1967: 45):

Çiçek, rengi, şekli ve kokusu ile aslında bütün bitkilerde mevcut olan sevgiye işaret eder. Tıpkı insanların yaptığı gibi onlarda sevginin derinliklerinde buluşup bir araya gelirler. İşte bu buluşma aşkın sembolüdür. Bu duygu gökyüzündeki yıldızların en uzakta bulunanı ile yeryüzüne en yakın olanının bir araya gelmesine vesiledir. Aynı şekilde otlar, ağaçlar ve dalların da en uzağı ile en yakını bu duygu sayesinde birbirleri ile buluşur. Maşuk kendisine âşık olana başka kimsenin idrak edemeyeceği sırları ilham eder.

Abbas Mahmud el-'Akkâd(1889-1964), "*Çiçeği parmaklarının arasında tuttuğun zaman aşkı hatırlarsın. Aşkı hatırladığında ise - ki o gizli ve açık bizi çevreleyen her şerde mevcuttur - ilahi güzelliği ve sonsuzluk sırrını hatırlarsın. İşte gerçek aşk da budur*"(Akkâd, *Muracaât fi'l Edebi ve'l Fünun*, 1967: 47)." sözleri ile de gerçek aşkı 'ilahi aşk' olarak nitelendirir. Aşk duygusunun ise güzel olana götürdüğünü iddia eder. Ona göre 'güzel' ilahi güzelliğin beşerî olana tezahürüdür. İnsanoğlu beşeri güzellikten ilahî olana ulaşır. Tıpkı Platon'un ifade ettiği gibi: "*Bu dünyanın güzelliklerinden başlayacaksın, hiç durmadan basamak basamak yüce güzelliğe yükseleceksin*"(Platon 2019: 56)." 'Akkâd'a göre 'aşk' yalnızca insana has bir duygu olmayıp canlı ve cansız bütün varlıklarda ve evrenin bizzat kendisinde mevcuttur. Öyle ki elektronlar bile atomu oluşturabilmek için artı ve eksiye aşkla kucaklar(Akkâd, *Muracaât fi'l Edebi ve'l Fünun*, 1967: 46).

Güzel olgusunu fiziki kalıplardan çıkarıp metafiziksel açıdan ele alan 'Akkâd dış görünüşün 'ruh' tan yani insanlarda güzellik duygusunu uyandıran 'öz' den uzak olduğu sürece hiçbir anlam ifade etmediğini savunur. Ona göre sanattaki ve doğadaki güzellik şekilde değil onların 'öz' ünde ve ifade ettiği anlamdadır. Beğenimizi ve güzellik algımızı harekete geçiren ve ona ilham veren 'anlam' ve 'öz' dür. Eğer güzellik şekilde ki güzelliği ifade etseydi sırttaki çıkıntı 'kambur' ile göğüsteki çıkıntı 'meme' arasında şekil itibari ile bir fark olmazdı. Her ikisi de vücudun herhangi bir yerinde ki çıkıntı olması sebebi ile güzelliğe değil çirkinliğe işaret etmeliydi veya tam tersi her ikisi de güzel olarak nitelendirilmeliydi. Ancak elbette ki durum gerçekte böyle değildir. Sırtta ki çıkıntı 'kambur' bir kusur olarak görülür ancak göğüsteki çıkıntı 'meme' ise güzelliğin bir tezahürüdür. Eğer güzellik veya çirkinlik şekilde olsa idi göğüste ki çıkıntının sırttaki çıkıntı gibi kusurdan sayılması gerekirdi(Akkâd, *Muracaât fi'l Edebi ve'l Fünun*, 1967: 48-50). 'Akkâd burada düşünceleri idealizme dayanan ve maddeyi reddedip manevi olana yani öz' e ve öz'ün işaret ettiği manaya önem veren Platon ile aynı görüşü paylaşmaktadır(Özel 2014: 78). Zira Platon'a göre 'güzel' görüldüğünde ruhta uyuklamakta olan idealar aniden parlar ve insanda bir coşu meydana gelir. Bu coşu ise görünümün fiziki özelliklerinden ötürü değildir. Aksine 'güzel' in tıpkı ruh gibi aslında idealar dünyasına ait olmasındandır. Güzel idealar dünyasında ve yeryüzünde en ışıltılı, en göze çarpan ve duyuların en açık olarak kavradığıdır(Gökberk 2018: 58-59). Sanat eserindeki güzellik de böyledir. Hegel(1770/1831)'in de ifade ettiği gibi o, görüntü de değil öz' dedir bir diğer deyişle ruhtadır. Sanat eserindeki ruh onu ortaya koyan sanatçının ve o dönemin insanların duygu ve düşüncelerinin yapıt üzerindeki tezahürüdür(Hegel 2012: 105-129). Bu bağlamda 'Akkâd bilgi düzeyi düşük olan ve güzellik algısı geleneksel değerlere dayanan kimselerin edebiyatı 'teknik süsleme' olarak görmelerini eleştirir. Çünkü bu ürünün gerçek hayatla ve sanatçının ruhu ile ilgisi yoktur. Klasik usulde söylenen şiirlerde çiçekler, ağaçlar ve meyveler gibi tabiata, yüz hatları, uzuvlar gibi insanın fiziki görüntüsüne ve sevinç, üzüntü, keder, umut gibi duygulara dair herhangi bir şey mevcut değildir. Dolayısıyla bu edebî ürünler içerik olarak hayata dair izler taşımaz. Pergel ve cetvel kullanarak ruhtan yoksun ancak oldukça gösterişli binalar inşa eden mühendisler gibi klasik dönem şairleri de pergel ve cetvel yerine dil, vezin ve kafiye kullanarak aynı şekilde hayatın ruhundan uzak ve anlamdan yoksun şiirler nazm etmişlerdir(Akkâd, *Muracaât fi'l Edebi ve'l Fünun*, 1967: 18). Aralarındaki tek fark ise kullanılan malzemenin doğasıdır.

'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964) güzellik tanımına bir özellik daha ekler ki bu da 'canlılık' dır. Şekilde görülen şey aslında bakan kişinin beğenisine, görünenin işaret ettiği anlama ve işlevine göre değişiklik gösterir. Bu bakımdan genellikle kusur olarak görülen zayıflık ve cıızlık tazı köpeği için mevzu bahisse kusurdan öte çevikliğe işaret eder. Dolayısıyla neredeyse eti

uzuvlarından sıyrılmış, eklemleri ufak, karnı sırtına yapışmış, çarpık çurpuk cılız görüntüsü ona bakanları rahatsız etmez. Aksine onun bu görünüşü tazi köpeğinde olması gerektir ve "güzel" dir (Akkâd, *Muracaât fi'l Edebi ve'l Fünun*, 1967: 50). 'Akkâd'ın bu görüşünün şekillenmesinde Herbart(1776/1841)'ın etkisi olduğu düşünülebilir. Herbart "*hareketlerdeki canlılık hareket sahibine etkileyici bir nitelik verir*" dedikten sonra ekler; "*Güzellikçe balığı midyeden, atı eşekten, aslanı fil ya da gergedandan ve insanı ise bütün canlılardan üstün tutarız. Midyenin statik bir canlı olmasına karşılık balık hareketli bir canlıdır*(Tunalı 2002: 205-206)." 'Akkâd'ın tazi köpeğinde ki 'çeviklik'i güzel olarak vâsıf ettiği gibi Herbart da 'canlılık'ı güzellikten bir parça olarak belirlemiştir.

Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964)'a göre tabiatta ve insan vücudunda var olan sistem ve belli bir düzene bağlı işleyiş de bir nesnenin veya canlının güzel olarak nitelendirilebilmesi için gerekli özelliklerden biridir. 'Akkâd bu konudaki görüşlerini şöyle ifade eder: "*Çiçeklerdeki şekle gelince, onda bizleri çeken harikulade düzendir tıpkı hayattaki düzenin hoşumuza gitmesi gibi* (Akkâd, *Muracaât fi'l Edebi ve'l Fünun*, 1967: 44)." 'Akkâd'ın çiçekteki düzen ile kastettiği şey yapraklarının şekli ve renklerdeki harmonidir. Onun bu konudaki görüşleri Hegel'in görüşleri ile aynıdır. Zira Hegel biçimin dışsal güzelliğinden bahsederken düzenlilik, simetri, yasaya uygunluk ve harmoni gibi sıraladığı özellikler gibi (Hegel 2012: 134-140)

Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964)'ın güzelliğe dair görüşlerinden bir diğeri de onun özgürlük olduğudur. Bir sanat eseri ancak ve ancak düş gücünün özgür etkinliği sayesinde ortaya çıkar ve ruhunu yani özünü yansıtabilirse özgürdür. Ancak 'Akkâd'ın özgürlük anlayışı kural ve engelleri yok saymaz. Ona göre engelsiz özgürlük yoktur. Özgür bir ürünü ortaya koymaya çalışan sanatçının görevi ise kural ve baskı engelini görmezden gelmek değil, onların üstesinden sanatsal bir süsleme kullanarak gelmektir. Bu bağlamda güzellik özgürlüğün baskı karşısındaki zaferidir(Semah 1976: 12).

Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964)'ın güzellik ile ilgili görüşleri değerlendirildiğinde Onun güzel olgusunu sanatla sınırlandırmadığı bilakis hayat ve sanatta ki güzelliği bir kabul ederek ortak bir sentezde bulunulması yönünde karar kıldığı aşikârdır. 'Akkâd'a göre hayat ve sanattaki güzellik birdir. Hem hayatta ki hem de sanatta ki güzellik tek bir imge değildir ve belirli bir özellik ile sınırlandırılmaz. Güzel olgusu anlamda, seste, renklerde ve şekillerde ortaya çıkan birden fazla özelliği karşılar. Bu özelliklerin hepsi bir araya gelerek tek bir güzellik olgusunu oluşturabilir veya her biri ayrı ayrı güzelliği temsil edebilir(Akkâd, *Muracaât fi'l Edebi ve'l Fünun*, 1967: 68).

3.'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd'ın Şiirlerinde Güzel Olgusu

Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964)'ın güzellik anlayışı somut güzellik nesnelere ile sınırlı olmayıp soyut ve metafiziksel değerlere dayanır. Ona göre kâinatın tamamı güzel olarak vâsıf edilebilecek değere sahiptir. Bu sebeple şiirlerinde çiçek, ağaç, gökyüzü, ay, güneş gibi tasvirlerle çokça rastlanır.

Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964), tabiatın güzelliklerinden bahsettiği şiirlerinde Cahiliye dönemi şairlerinin yaptığı gibi somut tasvirlerle yer vermeyip onların işaret ettiği anlamlara, insanların duygu dünyaları üzerinde bıraktığı etkilere dikkat çeker. Gül bitkisini tabiatı ve insanoğluna yeniden hayat veren bir güç olarak vâsıf ettiği şiiri şöyledir ('Akkâd *Dîvân min Devâvîn*, 1996: 52):

وَأَشْرَقَ نَجْمُهُ بَعْدَ الْحُنُوسِ
جلا البُستَانُ عَنْ خَدْرِ الْعُرُوسِ

أَرَاخَ الْوَزْدُ عَارِفَةَ النَّفْسِ
وَعَرِدَ هَاتِفُ الْأَطْيَارِ لِمَا

Gül ruhların derinliklerinden gelen sesleri yatıştırır ve yıldız gözden kaybolduktan sonra ona yeniden ışık verir,

Çiçek bahçesi gelin misali duvağını kaldırıp görüldüğü zaman kuşlar şakıyarak sevinçle şarkı söyler.

Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964) karanfil çiçeğinin mor rengini can çekişmeye benzeter ve onu ölüm tahayyülü çerçevesinde tasvir eder. 'Akkâd'a göre mor renk ölümün ve hüznün rengidir('Akkâd *Dîvân min Devâvîn*, 1996: 57):

و نَشْرًا كَرِيحِ الْبَابِلِيَّةِ زَاكِيَا
و أَصْفَرَ وَضَّاحًا وَ أَحْضَرَ زَاهِيَا
و حَاكَ لَهْ ثَوْبًا مِنْ الْجَوِّ صَافِيَا

تَعَشَّيْتُ مِنْ زَهْرِ الْقَرْنَفْلِ لَوْنِهِ
تُقَسِّمُ نُورَ الشَّمْسِ أَحْمَرَ قَانِيَا
و نَازَعَ مَخْزُونَ الْبَنْفَسَجِ لَوْنِهِ

Karanfilin rengine ve babil rüzgârının esişi gibi etrafa yayılan tertemiz kokusuna vuruldum, Güneş kıpkırmızı, parlak sarı ve yemyeşil ışıklarını dağıtır(yeryüzüne),

Karanfil çiçeği hüzne bürünmüş mor renkli yaprağı can çekişirken ona tertemiz havadan kefen dokur.

Tabiatı tasvir ettiği başka bir şiirinde ise zaman mefhumuna vurgu yapan 'Akkâd'a göre kâinatta ki bütün varlıklar ilahi bir sistem içerisinde değişim ve dönüşüm yaşamaktadır. Ayrıca 'Akkâd bu şiirinde tabiatın özü ile insanın özünü yani ruhunu aynı kudrette görür ve her ikisinin özündeki güce de vurgu yapar öyle ki bu güç ile hem insan hem de doğa bütün engellere karşı koyabilir('Akkâd *Dîvân min Devâvîn*, 1996: 29):

بَادَ رَبِيعٌ وَ لَا إِنِطْوَى شَجَرٌ
يُمنى بها في الضَّمَامِ الْبَشَرِ
لِكُلِّ شَرٍّ جَرَى بِهِ الْقَدَرِ

تَعَاقَبَ الشُّوسُ وَ الْجَرَادُ وَ مَا
فَلَا تَخَفُ آفَاةً وَ لَا غَيْرَا
دُنْيَاكَ هَذَا قُوَّةٌ صَمَدَات

Birbirini izledi peşi sıra kurtçuk ve çekirge ne ilkbahar ortaya çıkmaktan çekindi ne de ağaç gizlendi,

Durum böyleyken sen de ne afetten kork ne de beşerin özünü ortaya çıkarmasına engel olan herhangi başka bir şeyden,

Senin dünyanın kaderin müsebbibi olduğu bütün engellere meydan okuyacak kadar güçlüdür işte.

Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964) aşk duygusu ile güzel olgusunu ilişkilendirir. Ona göre 'aşk' duygusu kişiyi güzelliğe ulaştıran yollardan biridir ve bu duygu yalnızca kadın ve erkek ile sınırlı olmayıp aksine kâinattaki canlı cansız bütün varlıkları kapsar('Akkâd *Dîvân min Devâvîn*, 1996: 21):

مَا فِي الْأَنْفَامِ سِوَى مُحِبٍّ وَأَمِيقٍ
فِي كُلِّ قَلْبٍ صُورَةٌ مَعْبُودَةٌ
لَا الْقُبْحُ يَنْقُصُهُ وَلَيْسَ بِزَائِدٍ
عَشَقَ تَمَلَّكَ كُلَّ نَفْسٍ حَيَّةٍ
سَكَنَ الْعَرَامُ بِكُلِّ قَلْبٍ خَافِقٍ
وَكَمِئُ وَجَدَ بِالْجَوَانِحِ عَالِقٍ
حَسَنَ الشَّمَائِلِ فِي هَوَاهِ الصَّادِقِ
فِي الْكُونَ وَالْمَعشُوقِ عَيْنِ الْعَاشِقِ

*Mahlûkatın seven ve sevilenlerinden hiçbiri yoktur ki kalplerinde aşk olmasın,
Her kalbin taptığı ilah başka başkadır ve maşukun da âşığına tuzakları türlü türlü,
Maşukun çirkin veya güzel olması âşığın aşkından ne bir şey eksiltir ne de arttırır,
Aşk öyle bir duygudur ki dünya üzerindeki bütün canlıları kuşatır ve maşuk âşığını bilir.*

Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964)'ın bu şiiri "otlar, ağaçlar ve dalların en uzağı ile en yakını bu duygu sayesinde birbirleri ile buluşur. Maşuk kendisine âşık olana başka kimsenin idrak edemeyeceği sırları ilham eder('Akkâd Dîvân min Devâvîn, 1996: 45)." şeklindeki sözleri ile örtüşmektedir.

Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964)'ın "Güzellik özgürlüktür" söyleminin tezahürünün görüldüğü bir başka şiiri ise şöyledir('Akkâd Dîvân min Devâvîn, 1996: 55):

فَضِّضْ الْمَاءَ يَا قَمَرَ
وَاثْقِشْ التُّنُورَ فِي الْحَجَرِ
وَاثْظِمِ الْغُصْنَ بِالنَّدى
وَالثِّمِ الزَّهْرَ فِي الشَّجَرِ
وَاجْعَلِ الْكُونَ ضَاحِكًا
عَنْ سَمَاءٍ مِنْ الْغُرْرِ
وَائِلِكِ اللَّيْلِ مُفْرَدًا
وَمَعَ الشَّمْسِ فِي الْبَكْرِ

*Ey Ay aksinle yıldızla suyu ve ışığı nakş et taşa,
Dalına çiy taneleriyle şiir yazdığın ağacın buseler kondur çiçeğine,
Yeryüzünü gökyüzüne kibirle güldür,
Tek başına sahibi ol gecenin ve güneş ile birlikte gündüzün de,*

Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964) "Ey Ay" başlığını taşıyan yukarıdaki şiirinde Ay'ı gök cismi olmaktan çıkararak kişileştirmiş ve onu güneşten üstün tutarak adeta evrenin hâkimi kılmıştır. Aynı zamanda Ay'ı hareketlerinde başka bir güce tabii olmaksızın kendi iradesi ile istediğini yapabilen özgür bir varlık olarak tasvir etmiştir

Hayat'a dair kaleme aldığı başka bir şiirinde 'Akkâd, evrenin görüntüden ibaret olmadığını "hayat bir kabuktur" sözleri ile ifade ederek görünenin ötesindeki gerçeğe ve bu gerçeğin insanın duygu dünyasındaki yansımasına vurgu yapar('Akkâd Dîvân min Devâvîn, 1996: 13):

قَالُوا الْحَيَاةُ قَشُورٌ
قُلْنَا: فَأَيْنَ الصَّمِيمُ
قَالُوا شَقَاءٌ قُلْنَا
تَعَمَّ! فَأَيْنَ النِّعِيمُ؟
إِنَّ الْحَيَاةَ حَيَاةٌ
فَنَفَارَقُوا أَوْ أَقِيمُوا

*Dediler ki "hayat bir kabuktur." Bunun üzerine biz de öz nerededir diye karşılık verdik,
"Öz acıdır" dediler biz de "öyleyse mutluluk nerededir" diye sorduk,
İşte hayat budur önem verseniz de onu terk edip gitseniz de,*

Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964), hayat ve sanattaki güzelliğin aynı olduğu kanısındadır. Ona göre sanatçıya ilham veren her şeyin gerçek hayatta karşılığı olmalıdır ve sanat eseri insan yaşamından ve kâinattan izler taşımalıdır. Özetle hayat ve sanat birbirinden bağımsız değil aksine birbirleriyle yakından ilişkilidir ('Akkâd *Dîvân min Devâvîn*, 1996: 277):

مِنْ مَعَانِي النُّفُوسِ مَا كَانَ بَكْرًا	خُذْ مِنَ الْجِسْمِ كُلِّ مَعْنَى وَجِسْمًا
نَجْتَلِيهِ وَ يُنْدِعُ الْجِسْمُ فِكْرًا	حَبَّذَا الْعَيْشَ يُنْدِعُ الْفِكْرَ جِسْمًا
و يَرِي لِ الْحَيَاةِ فَنًا وَ شِعْرًا	و يَرِي الْفَنَ كَالْحَيَاةِ حَيَاةً
و اهْتَدِي مِنْ حَوِي الْحَيَاتِينَ طَرًا	ضَلًّا مَنْ يَفْضَلُ الْحَيَاتِينَ جَهْلًا

Bedenden bütün anlamları al ve ruhun anlamlarından da bedeni çıkar ancak zamanından erken olmasın,

*Düşüncenin gördüğümüz bedeni yarattığı, beden de düşünceyi yarattığı hayat ne hoştur,
Sanat hayatı hayat olarak görür, hayat hayatın içinde sanatı ve şiiri görür,
Bu iki hayattan birini seçen hataya düşer, her iki hayatı da bir gören ise doğru yoldadır.*

Sonuç

Arap edebiyatında özellikle şiire konu olan "güzellik" kavramının karşıladığı anlam Cahiliye döneminden modern döneme kadar olan süreçte değişikliğe uğramıştır. İlk dönemlerde geleneksel etkilenimler söz konusu iken modern döneme gelindiğinde geleneksel güzellik anlayışı yerini felsefe temelli ve hatta kimi zaman metafiziksel boyutlara ulaşan daha soyut bir anlama bırakmıştır.

Modern dönem olarak ifade edilen 20.yüzyılın önde gelen edebiyat eleştirmenlerinden olan 'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964) ilk dönem veya edebiyat tarihçilerinin ifadesi ile "klasik dönem" Arap edebiyatını etkisi altına alan geleneksel yaklaşımlardan çok uzak bir sanat anlayışı benimsemiştir. 'Akkâd sanata ve sanatçıya daha soyut ve felsefik bir misyon yüklemiştir. Bunu yaparken de doğup büyüdüğü Doğu topraklarının kalıplaşmış geleneksel etkilerinden sıyrılarak Batı çizgisinde bir yönelimle hareket etmiş ve felsefe etkisinde kalmıştır. Onun fikir dünyasının baş mimarları arasında Platon, Hegel, Herbart ve Schopenhaur gibi filozoflar sayılabilir.

Abbâs Mahmûd el-'Akkâd(1889-1964)'ın inşa ettiği bu yeni düşünce dünyasında edebiyat özellikle de şiir türü gerçeklikten uzak ve yapay konular yerine daha gerçekçi bir yaklaşımla hayata, insana ve doğaya dair olguları işlemiştir. Ancak bunu yaparken duygu dünyası ve gerçek dünya arasında bir çizgide dengeli bir tutum sergilemiştir. Sanatın birçok dalına ve dolayısıyla edebiyata konu olan 'güzellik' kavramı da bu çizgide anlam bulmuştur. Ona göre 'güzellik' yalnızca kadın bedeni ile somutlaştırılmaz. İnsan ve insan dışı canlı-cansız bütün varlıklarda güzelliğin yansımaları bulmak mümkündür. Kâinat içindeki varlıklar ile görünenin ötesinde bir 'öz'e işaret eder. Bu öz duygu organları ile anlamlarını idrak edemeyeceğimiz bir derinliğe ve içselliğe sahiptir. Kişiler 'öz'e ancak duygu dünyalarındaki yansımaları ile nüfuz edebilir. Bu etkiyi yaratabilen her şey güzeldir ve bütün sanat dallarının öznesi olabilir.

KAYNAKÇA

- 'Akkâd, Abbâs. *Dîvân min Devâvîn*. Mısır: Daru'n-Nahda, 1996.
- _____. *Hayâtu Kalemü*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Lübnânî, 1982.
- _____. *Muracaât fi'l Edebi ve'l Fünun*. Kahire: E.A.Elias, 1967.
- Bâcelânî, Muhammed Kerim. *Kiyemu'l Cemaliyye fi's- şî'ril Endelüsi Asri'l Hilaf ve't-Tavaif*. Mısır: Mektebetü'l-Merkeziyye, 2013.
- Demirayak, Kenan. *Abbasî Edebiyatı Tarihi*. Erzurum: Şafak Yayın Dağıtım, 1998.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi II*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2017.
- Dîdî, Abdulfettah. *İlmu'l Cemâl*. Mısır: Mektebetu Ancelo Masriyya, 1985.
- Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2018.
- Hafâcî, Muhammed Abdülmün'im. *eş-Şî'ru'l-Cahilî*. Beyrut: Dâru'l Kitabu'l-Benanî, 1980.
- Halâsa, 'Ammâr. *Nazariyyetu's-Şî'ri*. Ürdün: Dâru'l- Bîrûnî, 2013.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. *Estetik: Güzeli Sanatlar Üzerine Dersler I.Cilt*. Çev. Taylan Altuğ, Hakkı Hünler, İstanbul: Payel Yayınevi, 2012.
- İbn Manzûr, Ebu'l Fazl Cemaleddin Muhammed. *Lisânu'l 'Arab*. Beyrut: Dâru's-Sadır, 1993.
- Jubouri, İmaduddîn. *Dirâsât fi'l Edeb*. e-kutub.com, 2011.
- Kömürcü, Ahmet. *Abbas Mahmut el- Akkad: Hayatı, Edebi Kişiliği, Sara Romanı*. İstanbul: Seda Ozalit, 2015.
- 'Owaidah, Kamil Muhammed Muhammed. *'Abbas Mahmud el-Akkad: Katerâtun min Bahri Edebihi*. Beyrut: Daru'l Kutubu'l İlmîyye, 1994.
- Özel, Ayşe. *Estetik ve Temel Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2014.
- Platon. *Şölen – Dostluk*. Çev. Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.
- Rıdâ, Ahmed. *Mu'cemu'l Metni'l Luğa*. Beyrut: Daru'l Mektebetu'l Hayat, 1959.
- Semah, David. *Four Egyptian Literary Critics*. Leiden: E.J.Brill, 1976.
- Tabbâ', Ömer Faruk. *Kasa'idu'l 'Aşk ve'l Cemâl fi's-Şî'ri'l 'Arabi*. Beyrut, 1993.
- Tehânevî, Muhammed Ali. *Keşşâfu Istilahâti'l Fünun ve'l Ulum*. Beyrut: Mektebetu Lübnân, 1996.
- Tunalı, İsmail. *Estetik*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2002.
- Zemahşerî, Kasım bin Ömer. *Esâsu'l Belâğa*. Beyrut: Daru'l Kutubu'l 'İlmîyyah, 1998.
- Wagner, Ewald. *eş-Şî'ru'l Arabiyyu'l-Kadîm*. Çev. Said Hasan Bahiri, Kahire: el-Muhtar, 2008.

